

Kleine monumenten (15)

Dicht gemetselde hagoscoop in oostmuur van Grote Kerk

Leo Nijkamp

De Grote Kerk, het oudste gebouw van Enschede, waarvan de fundamenten deels uit de elfde eeuw stammen, vertoont aan de buitenkant sporen van veranderingen. In onbruik geraakte ingangen en ramen zijn dicht gemetseld. Op ooghoogte is in de oostmuur een blind venstertje te zien dat in Nederland hagoscoop wordt genoemd. De naam is aan het Grieks ontleend. Zoals bioscoop (bio = leven, skopein = kijken) staat voor *kijken naar het leven* en telescoop (tee'lee = ver) voor *ver kijken*, betekent hagoscoop (hagio = heilig) *zicht op het heilige*.

De hagoscoop in een middeleeuwse kerkmuur is geen uitsluitend Nederlands verschijnsel, maar komt ook in omliggende landen voor. In België en Frankrijk wordt er van uitgegaan dat het venster van buiten af zicht bood op een hostie of heiligenbeeld. Deze stelling wordt soms door een rond de inkijk voorkomende tekst of schildering gestaafd. Ook is beweerd dat het venster zou hebben gediend om gelovigen met verschrikkelijke kwalen, die uit vrees voor besmetting niet in de kerk mochten komen, toch in staat te stellen het gebeuren binnen te volgen. Sommigen denken dat de hagoscoop als reliekvenster heeft gediend, waarvoor mensen in het voorbijgaan even neerknielden om van een heilige voorspraak te vragen voor het verkrijgen van een gunst of zo maar even te bidden. Weer anderen leggen verband met de aanwezigheid van een begraafplaats rond de kerk. Licht speelde vroeger een rol in de dodencultuur, omdat dit boze geesten zou verdrijven. Door het lage venster viel het schijnsel van de altijd brandende godslamp in het koor ook over de graven. In oude kerken zijn deze merkwaardige raampjes - al dan niet dicht gemetseld - soms nog aan te treffen. Het onderzoek naar de oorspronkelijke functie wordt voortgezet. Of het ooit tot een eensluidende conclusie zal leiden, valt echter te betwijfelen.

*De hagoscoop bevindt zich op ooghoogte in de kerkmuur van de Grote Kerk
foto uit: Stadsef in een oogopslag*